

ETIČKA RAZMIŠLJANJA O SPORTU PRED MIS 1979.

Vojko Devetak

Ovog će ljeta pred očima svijeta na Mediteranskim sportskim igrama u Splitu prodefilirati tisuće mladih da plemenitim igrama, tjelesnim vježbama i sportskim natjecanjima pokažu svoja umijeća i dostignuća. To će istodobno biti konkretna manifestacija bratstva, prijateljstva i solidarnosti ljudi i naroda bez obzira na boju, rasu, političke i ideološke razlike: velik doprinos miru među zemljama Sredozemlja.

»Crkva hoda zajedno s čitavim čovječanstvom i sa svijetom proživljava istu zemaljsku sudbinu; ona je kao kvasac i takoreći duša ljudskog društva, koje treba da se u Kristu obnovi i preobrazi u Božju obitelj« (GS 40). Stoga Crkva kao društvena stvarnost povijesti prihvaća sva ona ljudska postignuća koja joj omogućuju da bolje upozna narav čovjek i nove putove k istini, pa u tom smislu promatra i sport kao sastavni dio kulture našeg vremena i nastojeći ga osvijetliti i prožeti kršćanskim duhom traži »pomoć onih koji žive u svijetu a stručnjaci su u poznavanju raznih ustanova i disciplina« (GS 44).

Pozitivnosti i negativnosti sporta

Neosporna je činjenica da je fenomen sporta danas bremenit suprotnostima koje se očituju u zdravim vrijednostima i mnogim negativnostima.

Prema općem planu i programu sport ima poštnu etičku svrhu i programira čestita sredstva. Sportska djelatnost sadrži mnoge tjelesne i duhovne vrijednosti na individualnom i društvenom području. »Usmjeren je na usavršavanje motornih i funkcionalnih mogućnosti sa jedne strane i pozitivnih moralnih karakternih i emocionalnih kvaliteta s druge strane.«¹ Sport pozitivno utječe na ljudsko zdravlje, radnu sposobnost, stjecanje snage, skladno oblikovanje tijela i funkcioniranje organizma, gipkost udova, kao korektiv preveć zatvorenog i nehigijenskog života, opuštanje poslije napornog rada, odterećenje suviška energije, promiče zdravu ishranu i apstinenciju od raznih opijata, doprinosi da se ljudi zabavljaju u prirodi, na čistom zraku mjesto u krčmama i sličnim lokalima. Tjelesno vježbanje, međutim, nadilazi biološko i fizičko djelovanje jer je smisljena funkcija, sredstvo usavršavanja i upotpunjavanja čovjekove osobnosti. Zbog toga veliki utjecaj vrši na ljudske moralne vlastitosti. Priučava na poštivanje i vršenje etičkih normi. Razvija karakternost, samodisciplinu, suzdržljivost, ustrajnost, samopouzdanje, samokritičnost, samoodgovornost, samosvladavanje, pravednost, inicijativnost, stvaralaštvo, maštovitost. Sport je »izrazita škola samoodgoja, tj. svjesnog svladavanja zapreka, teškoća, vlastitih slabosti i nedostataka«² prema staroj latinskoj

¹ N. Kurelić, *Osnovi sporta i sportskog treninga*, Beograd, 1959, str. 71.

² V. Janković, *Tjelesno vježbanje u školi i formiranje karaktera*, Zagreb, 1950, str. 30—31.

devizi: »*Atletae proprium est se ipsum noscere, ducere et vincere*« (atletičari je svojstveno sebe poznavati, voditi i pobijediti). Danas je očito pozitivni utjecaj sporta na društveni život. Međunarodna sportska natjecanja, sportske ekipe često su kanalizatori i glasnici mira, preteče diplomatskih akcija i međunarodnih sporazuma. Sport učvršćuje međuljudsko bratstvo, solidarnost i jedinstvo. Produbljuje svijest međuovisnosti, zajedništva, suodgovornosti, druželjubivosti, sporazumijevanja i slaganja s kolektivom, u fair-odnosima.

»U modernom se društvu sport sve brže izdvaja iz područja čiste igre te postaje elementom sui generis: on više nije igra, a nije ni zbilja« i »kao da se izdvaja iz procesa kulture.«³ Sport se sve više dehumanizira i kao da prestaje biti plemenita vještina na fizičkom i duhovnom području. »Sport sam po sebi ne nosi u sebi klice negativnih uticaja, već se te klice razvijaju na tlu pogrešnih shvatanja i zabluda sredine.«⁴ Nesavjesna publika, štampa, organizatori, rukovodioci, treneri pa i suci mogu učiniti da sportsko natjecanje postane »žarište, rasadište negativnosti svih vrsta: od pretjeranog individualizma do kultiviranja sebičnosti, precjenjivanja samoga sebe, nezdrave ambicioznosti, surovosti, raspuštenosti i potpune neodgovornosti.«⁵ Zatim kult »zvijezda«, pretjerano hvaljenje i izdvajanje pojedinaca iznad kolektiva, forsiranje rezultata, traženje pobjede pod svaku cijenu, klubaštvo, komercijalizam, šovinizam, izigravanje pravila, davanje stimulativnih sredstava, pomanjkanje društvene kritike i osude. Razni negativni utjecaji kod sportaša, osobito onih koji su labilnog karaktera stvaraju negativne psihoze i dovode ih do agresivnosti, destruktivnog vladanja, drskih ponašanja, sporova, fizičkih intervencija, a sve se to prenosi na ostale suigrače, na publiku, i stvara nesportsku klimu. Sportski doping i razna pretjerivanja izlažu opasnosti zdravlje i život sportaša ne samo u agresivnim sportovima (npr. profesionalni boks, koji su zbog opasnosti za ljudski integritet neke zemlje zabranile), nego i u drugim sportovima, pa i u gimnastici kad se forsiraju djeca za postizavanje vrhunskih rezultata i tako pretvaraju u robote.⁶

Očito je da sport danas predstavlja ozbiljne moralne, humane i društvene probleme. Sretna je okolnost da odgovorni za sport uočavaju nezdrave fenomene u sportu i nastoje ih otkloniti.

Katolička Crkva i sport

U duhu božanske objave Crkva potvrđuje i unapređuje prikladnu vrijednost sporta, igara i tjelovježbe da budu u službi kulture tijela i pod vodstvom duha, istodobno upozorava na opasnosti koje se mogu skrivati u tim djelatnostima jer je u čovjeku prisutan i zakon koji se bori protiv zakona uma i može čovjeka zarobiti (usp. Rim 7, 23).

Bog je, stvorivši ljudsko tijelo, ugradio u nj čudesne i precizne mehanizme i aparate koji omogućuju čovjeku dinamičko kretanje i svaku vrstu tjelesne djelatnosti. Da tijelo ne bi postalo automat ili mehanizirani ro-

³ J. Huizinga, *Homo ludens*, Zagreb, 1970, str. 263, 265.

⁴ N. Kurelić, nav. dj., str. 109.

⁵ N. Kurelić, nav. dj., str. 29.

⁶ Ž. Sušić, Automati ili sportske ličnosti, *Vjesnik* od 5. XI. 1978, Zagreb, str. 12.

bot, Bog je u tijelo udahnuo razumnu dušu da bude dirigent i mozak tog čudesnog mehanizma — čovjeka. Sjedinio je duhovni i materijalni elemenat u jednu sintezu — ljudsku narav. Prema Objavi su tjelesna snaga i ljepota koje sport kultivira slika i odraz snage i ljepote stvo-ritelja.

Sveto pismo, što je sasvim razumljivo, samo usput i ponekad i sa sakralnog aspekta govori o tjelesnim natjecanjima i igrama. Tjelesnu kulturu ne osuđuje nego je, bilo direktno bilo indirektno, odobrava. Pripovijeda nam o tajanstvenom rvanju Patrijarha Jakova (Post 32, 25); o radosnoj i zahvalnoj igri Izraelaca u slavu Boga što ih je oslobodio iz ropstva (Izl 15, 20); o Davidu koji je trenirao svoje mišice otimljući lavu i medvjedu ovce iz čeljusti (1 Sam 17, 34 sl.); o junačkom megdanu Davida i Golijata (1 Sam 17); o igri kralja Davida i naroda pred Zavjetnim kovčegom (2 Sam 6, 5); o Bogu koji čovjeka opasuje snagom, nogama daje brzinu kao u košute, uvježbava ruke da napinju luk (Ps 18, 33—35); o apostolu Pavlu i njegovu vrednovanju atletskih natjecanja (1 Kor 9, 24); istodobno pak upozorava na krivo mišljenje onih koji drže da je ljudski život igra (Mudr 15, 12) i skreće pažnju na grešnu razuzdanu igru (Mt 14, 6; Mk 6, 21 sl.).

Apostol Pavao cijeni atletska natjecanja i svrstava ih u životne vrijednosti. Ali ne samo to. Stadion, trkalište, trkači i lovor vijenci bili su za njega slika kršćanskog života. Bila je to prava slika Korinćanima kojima se Pavao obraća i koji su se svake godine nalazili pred stadionom Istamskih igara u čast boga Posejdona. Tajna pobjede je u uzdržljivosti, umjerenosti, samosvladavanju. Tko želi na stadionu pobijediti mora mnoge pobjede izvoštiti nad samim sobom. Poput atleta trebaju se i kršćani boriti za neraspadljivi vijenac (1 Kor 9, 24; Fil 3, 12 sl.); askezu atleta koji »se uzdržava u svim stvarima« (1 Kor 9, 25) treba slijediti i Kristov sljedbenik; teški treninzi atleta su primjer ustrajnosti u borbi, kako se oni bore za raspadljivi vijenac, tako se kršćani moraju boriti za neraspadljivi (1 Kor 9, 24); za jeđan i drugi vijenac treba se boriti pravilno, jer »ako se tko natječe ne dobiva vijenca ako se propisno ne natječe« (2 Tim 2, 5). Svjestan zavodljivosti igara, sv. Pavao ujedno upozorava da »tjelovježba donosi malu korist, a pobožnost potpunu korist, jer joj pripada obećanje života — života sadašnjega i budućega« (1 Tim 4, 8). Time želi kazati da je tjelesno vježbanje i askeza atleta korisna, ali da to nije dostatno. Tjelesno vježbanje, doduše, daje tijelu gipkost i čvrstinu, ali to ima ograničenu vrijednost, dok duhovni život koristi i tijelu i duši.

Očit je pozitivan stav prve Crkve prema atletskim natjecanjima, pa je stoga neumjesno tvrditi da »pojavom kršćanstva glavni protivnik rimskih ustanova (Circus maximus) i običaja (Panem et circenses) postaje katolička crkva. Ona je svom žestinom povelu borbu protiv svih priredaba i igara koje su slavile i isticale vrijednost tjelesne snage kao ostatak poganskog shvaćanja.«⁷ Kršćanstvo ne potcjenjuje tjelesne snage, ali ih i ne precjenjuje, nego ih pravilno vrednuje i svodi na pravu mjeru. Kršćani su sudjelovali u raznim prigodnim natjecanjima što se jasno

⁷ Ž. Radan, Razvoj fizičke kulture i sporta, u *Knjiga o sportu* I, Mladost, Zagreb 1971, str. 8.

razabire iz Pavlovih pisama i spisa otaca, npr. Tertulijana (160—220), koji piše da su kršćani ispunili i poganske stadione.⁸ Kad su se gladijatorske igre degenerirale i postale ubijanje, onda je potpuno na mjestu oštro istupanje Crkve. Te su igre bile samo veličanje surovosti i grube fizičke snage, a ne plemenito nadmetanje, te se ne može govoriti da je to bila fizička kultura. Sam poganin Euripid konstatira da u »Atici ima svake vrste nevaljanaca, ali od svih su najgori atlete«. To potvrđuje i današnji pisac: »Gladijatorske borbe specifična su pojava i predstavljaju krajnju izopačenost fiz. odgoja. Bile su to borbe na život i smrt između gladijatora ili pak gladijatora i divljih zvijeri. Gladijatori obično su regrutirani iz redova robova.«⁹ Kršćanstvo pri svom nastupu susrelo se u helenskom i rimskom svijetu s čestim atletskim natjecanjima pa je i njih kao i druge poganske običaje nastojalo kristijanizirati, tj. kulturu tijela prožeti kulturom duha. Premda su ta natjecanja programirali pogani, Crkva je u tjelesnim vježbama gledala nešto sakralno, stoga poziva ljude: »Proslavite, Boga svojim tijelom« (1 Kor 6, 19). Navješćujući Kristovu poruku, Crkva se nije ustručavala poslužiti simbolizmom olimpijskih igara. Kad su te igre izgubile svoj sakralni smisao, kad su se degenerirale, a natjecanje postalo agresivnost i ubilaštvo, istupila je protiv idololatriziranja igara i kulta grube snage i sile jačega.

Povijesna je činjenica da su tjelesna natjecanja bila ne samo povezana uz blagdanske svečanosti, nego da su ih blagdani sugerirali, davali im sakralni karakter koji se nije izgubio ni do danas. »Igra ljudi u svim svojim višim oblicima, u kojima ona nešto znači ili nešto slavi, pripada području svečanosti i kulta — području svetosti.«¹⁰ »U prastarim kulturama natjecanja su tvorila dio posvećenih svetkovina. Kao svete i blagotvorne djelatnosti ona bijahu neophodno potrebna.«¹¹ Pindar u svojim *Epinikijama*, slaveći olimpijske pobjednike, ističe sakralni i mirotvorni učinak olimpijskih igara. Ista ideja kod Homera i Vergila uokvirena je u pijetet prema obitelji, domovini i bogovima.¹² I kršćani su znali da nisu stvoreni samo za rad i muku već i za igru i radost, za »sedmi dan«. Stoga su sedmi dan slavili molitvom i igrom. Nije li im to na neki način sugeriralo i Kristovo boravljenje u prirodi, njegovo, rekli bismo, lakoatletsko pješačenje, uspinjanje na visove, jedrenje po vodi? Gotovo su uvijek razne igre i natjecanja bili povezani uz neki religiozni događaj, još i danas npr. u Toledu pred izloženim Svetootajstvom djeca izvode prastare igre, ili uz velike blagdane, kao npr. Sinjska alka,¹³ ili uz sveta vremena, npr. pretkorizmeno vrijeme bilo je rezervirano za razna natjecanja u kojima je sudjelovao i kler.¹⁴ Premda se je u modernom sportu izgubila donekle povezanost s kultom, ipak i danas nalazimo tragove sakralnog rituala,

⁸ *Apologeticum* c. 37.

⁹ *Enciklopedija leksikografskog zavoda* 6, Zagreb, 1968, str. 92.

¹⁰ J. Huizinga, nav. dj., str. 20.

¹¹ J. Huizinga, nav. dj., str. 262.

¹² Ch. Moeller, La promozione della cultura, u *La Chiesa nel mondo di oggi*, Firenze, 1967, str. 418.

¹³ I. Marković, *Sinj i njegovo slavlje*, Zagreb 1898.

¹⁴ C. Fisković, Korčulanski običaji, svečanosti i zabave, u *Mogućnosti*, 2—3, Split, 1977, str. 258—280; isti, Glazba, kazališne i ostale priredbe u Hvaru, u *Mogućnosti*, 2—3, Split, 1978, str. 146—181.

kao što su npr. razni ceremonijali pri otvaranju olimpijskih igara, olimpijska vatra, olimpijska zakletva, olimpijska himna.

Crkva je kroz svu svoju povijest vrednovala ljudsko tijelo i nastojala oplemeniti tjelesni odgoj. U svojim nastojanjima nije pala pod utjecaj gnostika i manihejaca u starom, ni valdenza i albingeza u srednjem vijeku, koji su prezirali tijelo i smatrali ga djelom Zloduha, okovima kojima je Zloduh okovao Božju djecu. Niti je danas pala pod utjecaj modernih obožavatelja ljudskih mišića i kulta sportskih zvijezda. Za kršćanina tijelo je Božje stvorenje, a sve što je Bog stvorio dobro je. Čovjek je pak pozvan da to dobro razumno goji, čuva i usavršava, a ako to ne čini, zanemaruje svoj poziv i griješi pred svojim Darovateljem. Budući da u čovjeku tjelesni nagoni žele gospodariti i ugušiti glas razuma, Stvoritelj je zaštitio ljudsko tijelo odlučnom zapovijedi: »Ne ubij« (Izl 20, 13), što ujedno znači: ne izlaži svoj život nepotrebnim opasnostima, ne oštećuj svoj organizam ni organizam svoga bližnjega. Bog nije čovjeku dao tijelo da ga do apsurdna troši i ožimlje samo da bi se zadovoljilo prohtjevima fanatičkih navijača, taštini rukovodilaca, nezasitnosti menedžera ili osobnom ponosu. Tijelo je vrijednost, ali nije vrhovna vrijednost, »duh je onaj koji ga oživljava« (Iv 6, 63). Po duši je čovjek u punom smislu osoba. To priznaje i poganin Juvenal kad postavlja načelo: »Zdrav duh u zdravu tijelu«! To je izraženo i u olimpijskoj himni: »da kao čelik snažno budu duša i tijelo«,¹⁵ samo što Crkva naglašava da i u bolesnom tijelu koje nije sposobno za sport može boraviti veliki duh. Tijelo nikad ne može biti autonomno s obzirom na dušu. Crkva nije protiv kulture tijela, ali je protiv kulta tijela. Ako se iz tjelesnih aktivnosti isključi dirigentska palica duha, tada čovjek postaje mišićni mehanizam, karikatura čovjeka bez osobnosti, bez idejnosti, bez svrhe, postaje gruba snaga, a tada se ne može govoriti o tjelesnoj kulturi. Prikladna njega tijela izvire iz poštovanja prema Božjem djelu, to je postupak što ga kršćanin duguje svome tijelu iz ljubavi prema Stvoritelju. Tijelo je postiglo svoju vrhovnu vrijednost kad se u njega zaodjeo Božji Sin i čovjeka ugradio u sebe, učinio svojim »udom« (1 Kor 6, 15), »hramom Duha Svetoga« (1 Kor 6, 19) i odredio da uskrsne (Rim 8, 11). Ako je ljudsko tijelo tako posvećeno, onda je volja Stvoritelja i Krista otkupitelja da naše tijelo bude zdravo, snažno, uredno i da se što više usavrši.

U vrijeme feudalizma »iako kršćanska vjera osuđuje antički kult tijela i nasuprot njemu ističe kult duha, ipak se tjelesno vježbanje potpuno ne zanemaruje, već se prilagođuje novim potrebama«.¹⁶ Kultura tijela, viteške igre i pučka natjecanja bili su prožeti plemenitim kršćanskim duhom. Vitezovi su se zaklinjali da će se viteški natjecati i svoju atlesku vještinu upotrebiti za obranu slabih i žena. Pjesnici su ovjekovječili njihove tjelesne i moralne vrline kao primjer budućim naraštajima. Premda povijest više piše o viteškim turnirima, postojala su u to vrijeme razna pučka nadmetanja, osobito o blagdanima. Fizički odgoj prevladavao je u viteškom odgoju plemićke djece u dvorskim školama, a taj su odgoj uglavnom obavljali svećenici. Sv. Ignacije Loyola (1491—1556) uvodi tje-

¹⁵ *Enciklopedija fizičke kulture* 1, Zagreb, 1975, str. 681.

¹⁶ Ž. Radan, nav. dj., str. 8.

lesni odgoj kao obavezan predmet u isusovačke škole; sv. Fili Neri (XVI. st.) natjecao se je u jahačkim vještinama; sv. Karlo Boromejski u planinarenju (XVI. st.).

Katolički su teolozi s mnogo pažnje razotkrivali tajne tjelesnosti i odobrivali pravu njegu tijela i svako viteško natjecanje. Nema sumnje da je bilo pojedinaca koji su bili rezervirani prema igrama, ali njihovo osobno mišljenje nije stajalište Crkve koja u načelu nikad nije osuđivala fizičku kulturu kao takvu. Klement Aleksandrijski (150—215) piše: »Kršćanin mora očelčiti tijelo tjelovježbom«; istodobno upozorava da se u gimnastici treba držati mjere i da nas ona ne smije odvrćati od potrebnog rada. Smatra da takmičenja i borbe, bacanje koplja i diska, ne priличе ženama (*Paedagogus* 1, 3, c. 10). Sv. Ambrozije hvali dobre a kudi loše igre;¹⁷ sv. Augustin pokornicima preporučuje umjerenost u igrama;¹⁸ sv. Ivan Zlatousti samo osuđuje pretjeranost u igrama i one kojima je igra životna svrha.¹⁹ Sve su to teolozi iz IV. stoljeća. U V. stoljeću kolala je legenda kako se je sv. Ivan Evanđelista sa svojim učenicima zabavljao streličarstvom, a da je onima koji su se nad tim sablažnjavali odgovorio da će se kao i strelica slomiti ljudski duh ako se ne odmori od napetosti.²⁰ Sv. Toma Akvinski ističe nužnost i korisnost igara ne samo za tjelesni nego i za duhovni život. Toma preporučuje igru kao izvrsno sredstvo relaksacije poslije duhovnog napora; hvali igru iz pobožnosti i rekreacije; osuđuje pak grubu i štetnu jer je proturazumna; za razumnu i umjerenu kaže da je zaslužna moralna krepost i naziva je »eutrapelija«.²¹ Kršćanski teolozi tjelesnu kulturu svrstavaju u područje moralnih vrijednosti, u područje kreposti. Kreposti su trening duše koje pomažu čovjeku da u sportskim djelatnostima postane plemenit i čovječan. Kreposti ljubav, razboritost, pravednost, umjerenost, čednost, samozataja podižu fizičku kulturu, ali i obratno fizička kultura koja uključuje odvažnost, ustrajnost, čistoću, odricanje od mnogih tjelesnih zadovoljstava pomaže rastu kreposti. Sportski pedagog Pierre de Coubertin dobro je znao od kolike su važnosti za sportaša kršćanske kreposti pa je pozvao dominikanca Didona da na Međunarodnom olimpijskom kongresu u Havreu (1897) održi predavanje o nužnosti moralnih zasada u sportu.²² I »cilj olimpijskog pokreta je tjelesno i duhovno jačanje omladine i uzdizanje njihovih moralnih kvaliteta«.²³ Često se i igrači povlače u karantenu da bi daleko od buke prije nastupa postigli duševnu ravnotežu.

Kad se je u 18. stoljeću razmahala sportska djelatnost, sport je u istaknutim predstavnicima Crkve našao svoje pristaše i pobornike. A i sportski radnici shvatili su vrijednost evanđeoskih poruka pa su se obraćali predstavnicima Crkve. Dok su mnogi pedagozi bili rezervirani prema sportu, Pio X. uvidio je njegovu vrijednost. Omladini koja je pred njim prire-

¹⁷ *De offic. lib. I, cap. 21, 11.*

¹⁸ *Musicae lib. II, cap. ult.*

¹⁹ *Hom. 6. in Matth.*

²⁰ *Collationes Patrum 24, c. 21.*

²¹ II — II, q. 168, a. 2; In Isaiam c. 3.

²² Olimpijska deviza: »Citius, altius, fortius« (brže, više, jače) jest Didonova deviza.

²³ *Enciklopedija fizičke kulture 1, nav. dj., str. 681.*

dila sportska natjecanja dijeli medalje, širokogrudno prima P. de Gubertina, odobrava i blagoslivlje njegov pokret.²⁴ Pio XI. još kao milanski nadbiskup bavi se planinarstvom, a kao papa preporuča sportsku aktivnost. Pio XII. vrlo često prima sportaše i sportske radnike te s njima dijalogizira. God. 1945. rimskim sportašima veli: »Sport je škola lojalnosti, odvažnosti, podnošljivosti, odlučnosti, bratstva: sve te naravne kreposti daju solidan temelj i spremu da se bez slabosti snosi teret većih odgovornosti.«²⁵ Razgovara s talijanskim alpinistima 1948, sa sudionicima međunarodne skupštine sportske štampe 1951, sudionicima nacionalnog kongresa za sport i fizički odgoj 1952, s gimnastičarima svjetskog prvenstva 1954, a 1955, pri proslavi desetgodišnjice talijanskog sportskog centra, upozorava: »ne možete dopustiti da veliko mnoštvo mladih bude lišeno dobara sporta«. Ivan XXIII. ohrabruje natjecatelje olimpijskih igara u Rimu 1960. i poznatom srdačnošću im veli: »Brojne su vrednote koje se sportskim natjecanjima razvijaju u čovjeku za tijelo i za dušu.«²⁶ Pavao VI. sportu pripisuje karakteristike komunitarnosti, dijaloga među narodima, sredstva mira i zaloga mladenačke vedrine i radosti.

Oci II. vatikanskog sabora preporučuju da se svi ljudi bave »sportskim vježbama i priredbama koje pomažu da se očuva psihička ravnoteža, također u zajednici, i da se uspostave bratski odnosi među ljudima svih staleža, narodnosti i rasa« (GS 61), preporučuju promicanje sredstava »koja mnogo pomažu za kulturu duha i odgoj ljudi kao što su mnogovrsna udruženja za kulturu duha i tijela« (GE 4).

Suvremeni moralisti u već tradicionalnom duhu katoličke Crkve ističu pozitivne vrijednosti tjelesne kulture i preporučuju je kao potrebnu aktivnost ne samo za neke nego za sve ljude i spolove. Prije svega ističu da je i sport jedan od načina slavljenja Boga. »Apsolutno je pozitivan stav kršćanskog morala prema igrama i sportu«, veli suvremeni moralist Häring.²⁷ »Uredna sportska aktivnost sadrži goleme fizičke, psihičke i moralne koristi«, kaže drugi moralist, Perico.²⁸ »Gimnastika i sport često sačinjavaju providencijalno sredstvo za skretanje prebujnih energija koje bi se mogle pretvoriti u zlo i zdrava su terapija za bolesne temperamente.«²⁹ Sport je efikasno sredstvo za fizički razvoj osobe; prirodna podloga koja doprinosi zdravlju; dobro rekreativno sredstvo poslije mehaničkog rada; a »u posebnim slučajevima, npr. oštećenog uzrasta, sport može biti moralna dužnost (terapeutska gimnastika)«, a »radi neosporne važnosti sporta, njegovo podupiranje smatra se dužnošću moderne države.«³⁰ Sport karakterizira i razlikuje čovjeka od životinje i mehaničke djelatnosti; on je odgojno sredstvo u formiranju zdravog karaktera; unapređuje duhovne strukture; doprinosi razvoju kreposti; pomaže da duh vlada nad tijelom; spriječava unutrašnje zle porive; olakšava seksualne poteškoće, osobito u vrijeme puberteta. »Fizičke vrijednosti mogu i mo-

²⁴ Usp. AAS 52, Roma, 1960, str. 817.

²⁵ Pio XII, *Allocutio agli sportivi romani* 20. V. 1945.

²⁶ AAS 52, Vaticano, 1960, str. 818.

²⁷ B. Häring, *La legge di Cristo*, III, Brescia, 1963, str. 264.

²⁸ G. Perico, *A difesa della vita*, Milano, 1964, str. 522.

²⁹ P. Palazzini, *Sport*, u *Dizionario di teologia*, Roma, 1957, str. 1390.

³⁰ *Lexikon für Theologie und Kirche*, Freiburg, 1964, str. 980.

raju služiti najvišim aspiracijama ljudi prema unutrašnjoj ljepoti i savršenstvu, prema recipročnom vedrom i radosnom natjecanju, prema općem brastvu«, reče Ivan XXIII.³¹ »Fizičko natjecanje postaje na neki način askeza ljudskih i kršćanskih kreposti«,³² jer »na neki način stvara ravnotežu i kontrolu osobe, što je apsolutno potrebno za svaki korak prema duhovnoj savršenosti. U tom smislu sport se savjetuje i osobama koje su izabrale put posvećenja Bogu: radi se o tome da se na fizičkom i psihičkom planu stvore uvjeti odvažnosti, izdržljivosti i vedrine, što se smatra neophodnim svojstvima pravog duhovnog sazrijevanja«. ³³ Sport doprinosi lojalnosti, solidarnosti, prijateljstvu, a »olimpijska natjecanja beskrajno više vrijede od svih sporova u kojima se ljudi suočavaju u ime diskutabilnih etničkih, društvenih, nacionalnih i ekonomskih prednosti.«³⁴

Moralisti, međutim, upozoravaju, što im nitko ne može zamjeriti, kako razni faktori mogu sport skrenuti na nezdravu i nehumanu rabotu. Sport doduše čini integrirajuću funkciju ljudskog života, ali on nije primarna nego dopunska funkcija. Sport nije sam sebi cilj, naglašuje crkveno učiteljstvo, a s tim se slažu i sportski pedagozi: »sport ne može biti sam sebi cilj«, kažu i oni.³⁵ Ako je sport sam sebi cilj, ako ne stoji u službi viših ciljeva, onda sport prestaje biti kultura, postaje kult tijela. Pio XII. naglašava njegove ciljeve: bliži cilj sporta i tjelovježbe jest odgajati, razvijati, učvršćivati tijelo; daljnji cilj je razvijati vanjski i unutrašnji život osobe; dublji je cilj usavršavati osobu; a vrhovni je cilj približiti čovjeka Bogu.³⁶ Neka sportaši »u gimnastičkim igrama ne gledaju samo tijelo kao vrhovno ljudsko dobro i da zbog natjecanja ne zanemare važnija dobra«, poruka je Ivana XXIII.³⁷ Sport ne smije ugušiti obiteljski život, niti postati nadomjestak religije. Stoga sudionicima natjecanja treba omogućiti vršenje vjerskih čina. Pravilnik olimpijskih igara to pretpostavlja, jer propisuje da se »natjecanja ne održavaju u nedjelju«, ³⁸ stoga i priređivači olimpijada rezerviraju prostori za vjerske potrebe.

Dalje se napominje da se »bez naravnih i kršćanskih kreposti sport ne može zdravo razvijati a da se ne strovali u najgrublji materijalizam«. ³⁹ Stoga neka se ne divinizira brutalna snaga, jer pretjerano kultiviranje mišića degradira ljudsku osobnost, a natjecatelje pretvara u cirkuske gladijatore. Žrtvovati tjelesni ili duhovni integritet da se postigne pobjeda uvreda je ljudskom dostojanstvu. Sportski trening nije obična tjelesna dresura nego poluga za odgoj osobnosti.

Crkva upozorava na »zabludu koja smatra da se neograničenim pravom može raspolagati vlastitim tijelom, izlažući ga evidentnim opasnostima i pretjeranim naporima, s ciljem da se postignu rezultati koji nisu u skla-

³¹ AAS 52, Vaticano, 1960, str. 820.

³² Pio XII, AAS 44, Vaticano 1952, str. 875.

³³ G. Perico, *Dizionario di teologia morale*, Tusculti, 1973, str. 973.

³⁴ Ch. Moeller, nav. dj., str. 418.

³⁵ N. Kurelić, nav. dj., str. 27.

³⁶ AAS 44, Vaticano, 1952, str. 869.

³⁷ AAS 52, Vaticano, 1960, str. 818.

³⁸ *Enciklopedija fizičke kulture*, nav. dj., str. 682.

³⁹ Pio XII, AAS 47, Vaticano, 1955, str. 727.

du s vlastitim snagama«. ⁴⁰ Tim papinim riječima naglašava se evidentna opasnost, a ne misli se na one slučajne i nepredvidive okolnosti zbog kojih uza svu opreznost i brigu, bez zle nakane, mogu slučajno i indirektno nastati povrede. Uostalom profesionalni život i svagdanje osobne obaveze neizbježno nose poneku opasnost. Čovjek nije obavezan izbjegavati sve one aktivnosti iz kojih bi mogla indirektno nastati kakva nezgoda. Zahtijevati takvo izbjegavanje značilo bi »nametati ljudima nepodnosivi teret«, veli Toma Akvinski. ⁴¹ To pak ne znači da ne treba kontrolirati one sportske aktivnosti koje u sebi skrivaju eventualni rizik za život i zdravlje. Ovdje se u prvom redu misli na sportske djelatnosti koje svojom grubom ili eventualno sportskim pravilima propisanom agresivnošću kao uvjet pobjede postavljaju nužnu povredu nekog važnog ljudskog svojstva ili se direktno kani povrijediti fizički ili psihički integritet osobe. Takav se sport ni po svojoj naravi, ni po humanosti, ni po bilo kojoj etici ne može opravdati. Život treba njegovati, razvijati, štiti i sačuvati u svoj njegovoj cjelokupnosti, jer smo odgovorni upravitelji a ne vlasnici svog ili tuđeg života. Samo iz proporcionalno teškog razloga može se svoj život izložiti smrtnoj opasnosti. Sredstva izvješćivanja često donose vijesti o mnogim žrtvama, teškim povredama, psihičkim traumama koje su posljedica profesionalnog boksa, automobilizma, alpinizma, ali i drugih sportova (međutim, ova tri danas predstavljaju ozbiljni etički problem). Povrede redovito ne slijede iz sportskih pravila nego iz nemoralnog ljudskog odnosa, prethodne nepripremljenosti, neodržavanja sportskih norma, prakticiranje sporta koji nije u razmjeru s psihofizičkim uvjetima sportaša ili sportašica, inata među rivalima, rekordomanije itd. Analizirajući pravila olimpijskih igara, moralisti smatraju da među olimpijskim sportovima nema opasnih i nedopustivih sportova. ⁴²

Kršćanska etika također od svih sportskih faktora zahtijeva savjesnost, poštenje, pravednost, opsluživanje sportskih pravila i etike bez makinacija i prevara. Očita je prevara i nepravda davati natjecateljima stimulaturna sredstva i droge. Osim toga ta sredstva natjecatelja pretvaraju u stroj, oštećuju mu organizam i kaljaju dobro ime naroda koji sportaš predstavlja.

Humanizacija sporta

Sport je fenomen gdje se s pliću mnogi interesi; međutim, svi današnji sportski pedagozi slažu se da najglavniju ulogu i interes predstavlja cjelokupni čovjek. Fizička kultura »ne znači samo ljudsko telo, već ljudsko prirodno biće u celini«. ⁴³ Svrha sporta je »usavršavanje ličnosti čovjeka u integralnom smislu«, jer je »jedinstvo čovekove ličnosti nedeljivo«. ⁴⁴ »Socijalistička pedagogija pripisuje fizičkom odgoju mnogostruke funkcije u razvitku svestranog čovjeka, među koje se ubraja i mogućnost djelovanja na odgoj jake volje, moralne svijesti, moralnog ponašanja, moralnog karaktera.« ⁴⁵ U sportu je uvijek čovjek subjekt i objekt. Sportska

⁴⁰ Pio XII, ibidem.

⁴¹ II—II, q. 43, a. 3.

⁴² Usp. P. Palazzini, nav. dj., str. 1394.

⁴³ B. Polič, *Fizička kultura, Enciklopedija fiz. kulture*, nav. dj., str. 248.

⁴⁴ N. Kurelić, nav. dj., str. 70.

⁴⁵ V. Janković, nav. dj., str. 6.

aktivnost je ljudska djelatnost pa se kao svaka druga ljudska aktivnost promatra kroz ljudski kontekst i prosuđuje etičkim kriterijima. Budući da je ljudska aktivnost, sport je ujedno i odgovorna aktivnost te spada u moralni sektor. Istim kriterijem kojim se klasificiraju ljudske djelatnosti klasificiraju se i sve sportske djelatnosti te se katalogiziraju u dobre ili zle, dopuštene ili nedopuštene, poštene ili nepoštene, moralne ili nemoralne. Svaki se sportaš nalazi pred izborom opredjeljenja.

Sportska javnost ističe da je pravi sport u krizi, da je sportski moral akutan problem i da ga treba humanizirati. Traži se da sve sportske aktivnosti budu u skladu s ljudskim dostojanstvom, da se vrše odgovorno, da se poštuju pravilnost, kodeks časti, statuti, ugovori, lojalnost itd. Međutim, kriteriji po kojima se prosuđuje moralnost ili nemoralnost sportskih aktivnosti različiti su.

Za neke je sport vrijedan i moralan ako služi općem dobru, prestižu kluba ili zemlje, ako donosi medalje, ako ima ekonomsku vrijednost, ako se obavlja po pravilima igre, ako uzdiže sport.

Za neke bi »nepisani kodeks moralnih normi ponašanja sportaša« bio fair play, a vrednote koje u sportu treba njegovati bile bi korektni i drugarski odnosi; samoinicijativno poštivanje bitnih a ne samo formalnih pravila natjecanja; aktivno oplemenjivati sportske borbe; osobne interese uskladiti s interesima kolektiva; njegovanje etičkih ciljeva koji se ne smiju podrediti prolaznim ciljevima sporta, rekorda, višeg plasmana; razvijati dobre odnose u društvu razvijajući antialkoholizam, antinacionalizam, antirasizam i antiimperijalizam.⁴⁶

Jedan sovjetski psiholog sporta veli: »Neophodno je formirati komunističku idejnu usmerenost i komunistički pogled na svet sportiste, i na toj osnovi vaspitavati u njemu visoka moralno-politička i moralna osećanja (osećanje sovjetskog patriotizma, ljubavi i odanosti socijalističkoj otadžbini i Komunističkoj partiji, osećanje dužnosti i odgovornosti pred narodom, osećanje proleterskog internacionalizma, osećanje kolektivizma, prijateljstva i drugarstva, osećanje časti i druga).«⁴⁷

»Za jugoslavensko samoupravno socijalističko društvo prihvatljiva je samo humanistička orijentacija fizičke kulture... Suština humanističke koncepcije je u osamostaljivanju čoveka kao individualnog i društvenog bića; u oslobađanju čoveka od slepe zavisnosti od prirode; u gospodarenju vlastitim bićem i uvećanju njegove moći nad prirodom.«⁴⁸

Po kršćanskom poimanju sport svoje mjerilo nalazi direktno u čovjeku a indirektno u vječnom cilju. Sidrište kršćanskog morala za kršćanina je u ljudskom dostojanstvu, ali dostojanstvu koje »ima svoj temelj i svoje potpuno savršenstvo u samom Bogu«, jer »ako se izgubi božanski temelj i nada u vječni život, čovjekovo dostojanstvo biva vrlo teško povrijeđeno« (GS 21).

⁴⁶ S. Horvat, *Etika sporta*, u *Enciklopedija fizičke kulture*, nav. dj., str. 231.

⁴⁷ A. C. Puni, *Ogledi iz psihologije sporta*, Beograd, 1966, str. 106.

⁴⁸ B. Polić, *Fizička kultura*, nav. dj., str. 248—249.

Prema kršćanskom stanovištu sport je moralan kad je po mjeri čovjeka, tj. kad je u suglasju s moralnim zakonom koji je usađen u ljudsku narav i diktiran od savijesti. Kršćanski pak humanizam promatra čovjeka kao sliku Božju (Post 1, 26—27), u kojega je Bog usadio klicu besmrtnosti. Svojim utjelovljenjem Isus Krist je »Adamovim sinovima vratio sličnost s Bogom, koja je već prvim grijehom izobličena. Budući da je u njemu ljudska narav bila uzeta, a ne uništena, time je i ona u nama uzdignuta na vrlo visoko dostojanstvo. Utjelovljenjem se je naime Sin Božji na neki način sjedinio sa svakim čovjekom« (GS 22) i svaki čovjek sa Stvoriteljem. Bog je postao Čovjek, da bi ljudi postali bogovi, govorili su već davno Sveti oci.

Božje nesebično darivanje čovjeku koje ide čak do ludosti križa ali vodi vječnom cilju, darivanje koje se najkonkretnije očitovalo u Isusu Kristu »imperativno izaziva naše darivanje«. ⁴⁹ Budući da Kristovo utjelovljenje i njegovo pashalno otajstvo obuhvaćaju sve ljude, kršćane i nekršćane, »Isus Krist svim je ljudima, a ne samo kršćanima 'kategorički imperativ' ili 'konkretna univerzalna norma' etičkog djelovanja«, ⁵⁰ znali oni to ili ne znali, htjeli to ili ne htjeli. ⁵¹

Kristova bezgranična ljubav koja je uvijek prisutna u svijetu i koja se svakome čovjeku dariva temeljni je princip i smisao ljudskog djelovanja i međuljudskih odnosa. Nije to tek humana ljubav, nego ljubav utemeljena u Bogu, ljubav koja se dariva. Međuljudski odnosi, pa i sportski, po Kristu postaju odnosi recipročnog darivanja. Po tom načelu svaki sportaš u svom suigraču ne gleda nekog »drugog« čovjeka, nego onaj drugi postaje njegov »ja«, postaje brat u Kristu. To zahtijeva ljudska osobnost po načelu: »ja + ti = mi«. Sportaš koji u svom suigraču vidi samo sredstvo za svoje egoistične ciljeve, tj. koji ne daje suigraču od svoga i ne prima od njega iz uzajamne ljubavi, ne može se razviti u punu osobnost. Očito, integralni humanizam ima u Kristu vrhovni prauzor za sve ljude.

Za kršćanina koji je svjestan svoje pripadnosti Kristu i sport može postati potencijalna stvarnost spasenja. Njemu je Krist moralna norma stoga posvuda nastoji odražavati Kristovu stvarnost i provoditi kršćanski stil života na igralištu i van njega. Kršćanin pak ne zaboravlja da je čovjek ranjen istočnim grijehom i da mu je potrebna Kristova milost koja ga prosvjetljuje ne samo s obzirom na moralnu odgovornost nego mu daje i potrebnu pomoć u njegovim naporima. Ako se ostvari koincidencija vanjske tjelesne i unutrašnje duhovne milosti mogu se svladati sve negativnosti na sportskom području. Stoga se može reći da je i sport kroz Kristovo pashalno otajstvo postao sredstvo usavršavanja.

⁴⁹ I. Fuček, Krist — konkretna norma morala, u *Životu*, 5, Zagreb, 1976, str. 423.

⁵⁰ I. Fuček, Katolici i marksisti traže etičke norme, u *Životu*, 5, Zagreb, 1977, str. 457.

⁵¹ I. Fuček, Krist — konkretna norma morala, nav. dj., str. 432.

Zaključak

Na sport i tjelesnu kulturu možemo primijeniti nedavne riječi Ivana Pavla II: »Krist ne obscjenjuje ništa što je stvarno ljudsko, nego Krist vodi ljude da iznova dožive svoje dostojanstvo, svoje mogućnosti i svoju slobodu. Crkva pomaže ljudima da se otvore za druge, da budu sposobni stvarati novo prema potrebama i razvitku čovječanstva.«⁵²

Prema uputi sv. Pavla: »Sve provjeravajte, što je dobro zadržavajte« (1 Sol 5, 21), Crkva je zadržala sport kao dobro i pozvala kršćane »neka surađuju na tome da skupne manifestacije i akcije, koje su svojstvene našem vremenu, budu prožete ljudskim i kršćanskim duhom« (GS 61). Ozbiljno pak naglašava da ne može postojati nikakva suprotnost između »profesionalne i društvene djelatnosti s jedne i vjerskog života s druge strane« (GS 43). »Samo krivo poimanje vjere i kulture, koje ima svoje skrajne oštrice u pseudonaturalističkom pesimizmu i naturalističkom optimizmu, uzrokuje rascjep čovjeka od kršćanina i kršćanina od čovjeka sprečavajući ostvarenje integralnog humanizma.«⁵³

⁵² AKSA, br. 46, Zagreb, 1978, str. 4a.

⁵³ B. Matteucci, *La promozione del progresso della cultura*, u *La Chiesa nel mondo contemporaneo*, Torino, 1966, str. 852.

RÉFLEXIONS SUR LE SPORT AVANT LES VIII-ES JEUX MÉDITERRANÉENS

Résumé

L'Église catholique accueille tous les aspects du progrès et de la culture humaine. De même, elle accepte le sport comme une noble pratique et elle désire l'animer par son esprit chrétien. Or, le sport comprend de valeurs multiples; néanmoins, il ne suit pas toujours son vrai but et il devient quelque fois le problème moral et social.

L'Église avait condamné la grossièreté et l'altération des jeux de gladiateurs parce qu'ils n'étaient que la dégradation de l'homme et l'action de tuer. Mais conformément à la Révélation, l'Église apprécie la culture physique, elle souligne sa valeur pratique et même elle y regarde la figure de la vie chrétienne. Pourtant, en respectant le sport l'Église se garde de tomber sous l'influence soit de ceux qui détestent le corps, soit de ceux qui l'idolâtrant. C'est vrai, elle donne la priorité à l'esprit, mais elle estime le corps; tant plus, le Christ a pris le corps humain et l'a destiné à la résurrection. C'est pourquoi il faut le perfectionner. En effet, l'Église recommande la culture physique et elle rejette le culte du corps. Il est connu que les vertus chrétiennes fortifient le corps et la culture physique contribue à l'accroissement des vertus. De plus, des exercices corporels s'alignent au domaine des vertus morales.

Tandis que de maints pédagogues au XVIII-e siècle, au temps du développement du sport, étaient très réservés vis-à-vis de la culture physique, les hauts représentants d'Église reconnaissaient sa valeur; ils recommandaient des exercices sportifs et en même temps ils attiraient l'attention sur des dangers et des erreurs possibles.

Aujourd'hui le sport passe par de certaine crise. On est d'accord qu'il faut le faire plus humain. De divers humanismes proposent de diverses mesures et normes. Or, l'humanisme chrétien qui voit à l'homme l'image de Dieu pose le Christ pour la norme de toute conduite humaine. Puisque chaque homme porte l'image de Dieu, la Personne de Jésus-Christ présente le modèle pour tous les hommes. Au fait, le fondement de nos relations réciproques, et sportives, bien sûr, c'est l'amour de Dieu, qui nous est donné. Suivant son chemin, il faudrait réaliser aussi sur les terrains de sport que dans la vie la situation et la conduite qui font épanuir et anoblir tous, réciproquement.